

Narodopisna podoba Mengša in okolice.
Mengeš, Svet za prosveto in kulturo
ObLO Mengeš 1958.

Niklsbacher Neli, Marija Makarovič:
Ljudske vezenine na Slovenskem.
Ljubljana, Centralni zavod za napredek gospodinjstva 1970.

Slovenska ljudska noša. Ljubljana,
Centralni zavod za napredek gospodinjstva, Slovenski etnografski muzej 1971.

Kostanjevica in okolica. Narodopisni oris. Kostanjevica na Krki, Dvajseti Dolenjski kulturni festival 1975.

Pregovori — življenjske resnice. Ilustr. Tone Kovič. Ljubljana, Kmečki glas 1975.

Kmečko gospodarstvo na Slovenskem. Ilustr. France Golob. Ljubljana, Mladinska knjiga 1978.
Levstikova nagrada za l. 1979.

Kmečka abeceda. Prir. Ivo Zorman. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1979. (Pelikan.)
Levstikova nagrada za l. 1979.

Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem. Ljubljana; Muta, Gorenje 1979.

PRIZNANJE PARTIZANSKEGA KURIRJA

Na sklepnih prireditvah 17. festivala Kurirček od 17. do 19. decembra 1979 v Mariboru so podelili Priznanje partizanskega kurirja za leto 1979. Prejel ga je Ahmet Hromadžić. O umetniškem ustvarjalnem delu nagrajenca je na slovesnosti spregovoril dr. Muris Idrizović, književnik iz Sarajeva.

PESNIK OTROŠTVA

(Življenje in pravljicarstvo Ahmeta Hromadžića)

Kot pisatelj se je pojavil takoj po vojni, v obdobju, ko se je oblikovala najmlajša povojna generacija književnikov. Bil je urednik mladinskega časopisa *Zora*, v katerem so začeli objavljati sodobni književniki Vladimir Čerkez, Miodrag Žalica, Derviš Sušić in drugi.

Ahmed Hromadžić je stopil v svet literature z romanom *Labudova poljana* (1952) in z vrsto povesti za odrasle, ki obravnavajo tematiko iz njegovega domačega kraja. Z mladinsko literaturo »se je začel ukvarjati bolj slučajno« z željo, da bi po-

vedal to ali ono iz svojega otroštva. Odločil se je pisati pravljice in je tej književni zvrsti dal nove razsežnosti. Hromadžićeve pravljice so mladi bralci lepo sprejeli ne samo v okviru naših meja, temveč tudi v deželah, kjer so njegove knjige prevedene, in sicer v ruščino, češčino, nemščino, romunščino in poljščino. Hromadžić sodi v generacijo, »ki se je iz dijaških klopi, iz mladostniških sanj o prihodnosti in vsega, kar vsaka mladost nosi v sebi in s seboj, znašla v vojnem vrtincu pred obličjem strahot in človeških dilem« (R. Popović:

Književni razgovori, str. 65). Ko se je vrnil iz vojne, precej zrelejši in z dragocenimi izkušnjami, se je znašel pred vprašanjem, kam in kako kreniti dalje, da bi ustalil pozitivne lastnosti svoje osebnosti, ki je bila še v razvoju in prvi fazi literarnega ustvarjanja.

Te dileme in vprašanja, ki si jih je zastavljal tudi pozneje, so bila odločilnega pomena, odigrala so nepovnljivo vlogo v njegovem nadaljnjem oblikovanju, v nadaljnjem angžiranju njegovih prvih in poznejših korakov v književnosti. Zato ni bilo naključno, da so njegove prve povesti in prvi romani obravnavali vojno tematiko, da je ta »preokupacija ostala in bila nadalje navzoča ne samo kot vir navdiha, temveč hkrati kot trajna želja, da bi se o tem obdobju, o človeških usodah, lepotah in strahotah povedalo čim več in čim bolj resnično.«

Hromadžić je za pisanje pravljic našel navdih v svojem otroštvu, v ljudskem izročilu in v folklori sploh. Kakor da je vse pravljice, ki jih je napisal, bil zdavnaj nekje slišal: v gozdovih med petjem ptic, ko je vse zelenelo in cvetelo, ali pozimi, ko je zemljo prekrival sneg in ko je izza zaledenelih šip, iz tople sobe opazoval, kako jata prezebljenih ptic išče zavetje in hrano . . . ali poleti in jeseni, ko je pripekalo sonce in so divjale nevihte. Opazoval je življenje, opazoval ptice in zveri — v naravi, v svetu skrivnosti. V gozdu, v grmovju, med drevjem, v krošnjah med listjem žive osebe iz pravljic, šepetajo zgodbe, ki jih samo on sliši, si jih zapomni in jih potem napiše.

Hromadžić je osvežil pravljice z vsebino iz ljudskega življenja v davni preteklosti ter prikazal bogastvo samoniklega ljudskega melosa. Čustvovanje naših ljudi v starih časih in v sodobnem življenju je povezal v enotno misel ter besedila pravljic

pretkal z domoljubjem in z ljubeznijo do domačih krajev. Dogodki v njegovih romanih in zgodbah potekajo v prostranih gozdovih — to je kraljestvo, kjer v tihotni samoti živi svet pravljic, Hromadžić pa ga vključuje v življenje narave in ljudi. Njegova pravljica ni le pripoved odraslega o njegovih življenjskih izkušnjah, temveč uspešna transpozicija njegovega doživetja, izražena na svojstven način in z leksiko, ki sta zelo blizu otroškemu doživljanju sveta.

Hromadžićeve knjige *Patuljak iz zaboravljene zemlje* (1956), *Patuljak vam priča* (1957), *Okamenjeni vukovi* (1964), *Zlatorun* (1966) in *Bistri potoci* (1972) so vpeljale otroke v čudovito kraljestvo pravljic, v svet gozdov in živali, v njem avtor na izredno fantastičen način prikazuje osebe iz svojih del, v katerih pristno spregovori nepopačena narava naših ljudi v zanosni pripovedi, polni ritmov in dinamike. Hromadžićeva zgovorna umetniška govorica z bogato metaforiko, poetična in krilata, polna magije in čarobnosti, vodi v skrivnostni svet pravljic, ki pristno prikazujejo svojevrstno slikovitost naše zemlje in lepote letnih časov.

Hromadžićeve pravljice se po svoji strukturi, obliki, fabuli in sporočilu o svetu razlikujejo od klasične pravljice. Niso »čiste pravljice«, temveč odete v svojevrstno preobleko, rekli bi — pravljica in sodobna zgodba, prepletanje resničnosti in domišljije. Ko s pravljično zgodbo doseže cilj, ko se domišljija razmahne in doseže vrh ter junaki odkrijejo svoj fantastični svet, Hromadžić pretrga takšno pripoved in tedaj doda zgodbo o stvarnosti resničnega življenja.

»Vojna se je začela, vojna je trajala, ni mogla obiti njihove vasi, tudi njih ni mogla obiti. Vojni vrtnec se je sukal vse hitreje in hitreje. Začela se je vstaja, začeli so se boji, vsak dan, blizu in daleč.

Neke noči je v Mrki log prispela kolona partizanov z ranjenci, nastanili so jih v šoli, v razredih, v katerih so nekoč sedeli učenci, v katerih so učitelji bdeli nad dijaki, v katerih se je pisalo, spraševalo in govorilo.

Tako se je šola spremenila v bolnico.

Vsi so obiskovali rajence, jim pri našali darove, kolikor je kdo imel in kolikor je kdo mogel.

In otroci, tudi otroci niso stali križem rok.« (*Bistri potoci*, str. 106.)

Hromadžić ni le nadarjen pripovednik bujne domišljije, ki zna v nekaj stavkih ustvariti vzdušje, v katerem vnese svet fantastike, temveč je razen tega tudi pesnik, ki se subtilno vživlja v svet narave. Kakor slikar impresionist, ki s čopičem označi na platnu, če se zgane list na veji, tako tudi Hromadžić tenko prisluškuje dihu vetra in žuborenju potoka po planini, kjer je pretežno prizorišče tega pravljničnega sveta, ki pa je — kar je zelo važno — prikazan tako resnično, da ne vzbuja nikakršnega dvoma o svojem obstoju in o svoji življenjskosti. Avtor na pesniški način izvablja čudovite zvoke narave, toda to niso le podobe, temveč življenjsko spoznanje.

Vse, kar se dogaja v človeškem življenju, se dogaja tudi v svetu drugih živih bitij. Temu drugemu svetu pripisuje lastnosti ljudi, ki mislijo, delajo, se vesele, žaloste, ki ljubijo in sovražijo, da bi izpovedal, kaj misli o svetu in življenju, kako ga doživlja. V njegovih pravljčnih zgodbah je življenjsko prizorišče preneseno v naravo, kjer žive junaki Zlatibor, Sunčana, Ljutica, Jastrepka, Zvezdana in drugi. Življenje in pravljica potekata vzporedno, pesnik čustveno doživlja svet, opazuje naravo, opazuje življenje: vidi jato ptic, ki si ne morejo pomagati in neobgljene iščejo zavetje pred sončno pripeko ali med divjanjem nevihte; vidi zveri, kako se

divje spopadajo, vidi raznežene matere in dobre prijatelje. Skratka — ljudi in živali, srečne in žalostne.

Iz doživetij njegovega otroštva je nastala knjiga *Patuljak iz zaboravljene zemlje* — pravljica o Sunčanu in Pahuljici, o škratih, ki tavajo po svetu in pridejo v trdnjavo, v kateri zaživi svet te literarne stvaritve. V njej se vrste zgodbe iz gozdov, zgodbe »nevidnih in neznanih pripovedovalcev«, ki si jih je bil zapomnil v otroštvu. V spomin so se mu vtisnile podobe narave in s pesniškim zanosom je opisal njeno lepoto.

Otroštvo je oaza, v katero se popotnik, utrujen od življenja, rad vrača, v dneve lepote, topline in sanjarjenja. Otroštvo je pravzaprav pravljica in šele tedaj, ko mine, se človek z otožnostjo zave, kako je bilo to obdobje čudovito, polno lepote in zanosa.

Toda pojavni svet, potisnjen iz zavesti, se izmika idiličnosti in pravljčnosti. Zato je avtor svoje dečke odvedel v prostranstvo nad oblaki, tja, kjer sijeta toplo sonce, ki je tam doma in vse razveseljuje. Ta svet pa ne živi izolirano, saj je dogajanje pravljic povezano z realnim življenjem, prenaša izkušnje zlatokljune ptice, ki je rajši izbrala smrt kot življenje v suženjstvu (kakor *Pesem o sokolu* Maksima Gorkega), belega slavčka, ki nepopisno trpi zaradi osamljenosti, izpoveduje sporočilo o tem, da se posameznik ne more sam upreti stihiji in mračnim silam (*Jata*), o tem, da je vsako nasilje slej ko prej premagano, da mora človek pomagati človeku, če naj bo sam deležen pomoči, da ne smemo verjeti nasilnikom in mogočnejšem, ker ne izpolnjujejo svojih obljub (*Slavujeva smrt*, v slov. *Slavčkova smrt*), o tem, da je lepo živeti, toda kako čudovito sijeta sonce, spozna šele tisti, ki je dolgo čemel v temi, o tem, da le z vztrajnim bojem ljudje naposled zmagajo in uživajo lepote življenja

in narave, z užitkom prisluškujejo šumenju listja in vdihavajo prijetne vonjave čistega zraka, o tem, da le pogumno srce lahko človeka reši iz mrzle, ledene, vetrovne planine in ga osvobodi (*Plamena*, v slov. *Žar ptica*), o prijateljstvu in ljubezni (*Deček i ptica*, v slov. *Deček in ptica*).

Hromadžić v svoje pravljice vpleta lastne izkušnje in svoj pogled na svet, prav tako v svoje stvaritve za odrasle. Toda to stori na ustrezn način, nevsiljivo, v sproščeni pripovedi.

Mali svet Hromadžićevih pravljic stremi k lepoti, k soncu, k nenehni svetlobi, kjer bi naj odmevala pesem o sinjih višavah, pesem o zarji in tišini nad modrikastimi gozdovi. Toda v teh pravljicah ne prevladujeta le veselje in lepota, nastopa tudi smrt, ker to pač terja zakon narave. Lepota se spopada z bolečino, dobrotu z zlim, s hudobijo, ki se ji vselej postavi po robu, čeprav vedno ne zmaga. Mračnim silam življenja se palčki in slavčki upirajo s pesmijo: osamljenemu slavčku, ki so ga zaradi belega perja povsod spodili iz jate, je bila pesem edina obramba, edina moč; tako žalostna je bila njegova pesem, da je vsakdo, ki jo je slišal, zajokal in ni mogel zaustaviti solz. Žalostno slavčevo pesem je doumel le deček, zakaj sam je bil bridko občutil osamljenost, zato mu je pohitel na pomoč. Dobro sta se razumela ptica in deček, še slaboten, toda plemenit in pogumen. Samo ptica je slišala dečkove želje, poznala njegovo hrepenenje po življenju; zdaj se je izkazala, preletela je gore in planine, da bi mu prinesla jagode (*Deček in ptica*).

Avtor je svoj pravljlični svet povezal s planino in s tem povedal, da se le tam, daleč od mestnega hrupa, lahko uresničuje lepota življenja, lepota otroštva. Nepopisna je poezija gozdov: pomladi in poleti njih klic vabi z omamno lepoto tisočerih zvončkov — čudovita, uspavajoča

melodija. Stebelce z zametkom ploda, veja s številnimi zvončki oznanja lepote življenja in si prizadeva razkazovati radost rojstva in obnavljanja.

V nekaterih pravljicah pa takšnega gozda ni, temveč le planina črnkastih borovcev: ni slišati krikov galeblov, pač pa tuljenje volkov in rik jelenov. Ista dežela — dva svetova. Detel ne kljuva po deblu, ni slišati pesmi slavcev, med vejami se ne poigrava veter, voda jezer ni bistra, na gladini ni zlatokljunih ptic ne čudovitih, belih labodov.

Takšna je dežela, ki jo je odkril:

Negdje postoji zemlja
ne pitajte gdje!

U suncu i magli
u zagrljaju vjetrova.

Kraj mora
izpod zvjezda
naći je niko neće.

Ne bodo je našli tisti, ki je ne iščejo, toda ta dežela je, kakor obstoji realno življenje in kakor so resnični ti mali junaki, ki žive v pravljicah.

Hromadžićeva pripoved je tekoča in slikovita, pa ne samo zaradi zgodbe in domišljjskega sveta, temveč tudi zaradi melodičnosti jezika, ki se odlično ujema z značilnostmi dežele. Seveda je vse odvisno od dogajanja v pravljicah. Gozd je opisan s stavki, ki so poetični, lahkotni, dinamični, ko pa avtor prikazuje vojne dogodke, stavki spominjajo na grmenje topov, besede na kanonade, čustva so pristna in ognjevit; ko pa pripoved preide na druge vsebine, se stavki umirijo kakor široka reka, ki pohlevno teče k izlivu. Smisel za besedno tkanje in celovitost pripovedi, liričnost in pesniški odnos do narave, ustreznost prispevkom, jedrnat, bogat in dinamičen jezik, vse to pripomore k svojevrstnemu doživetju Hromadžićeve pravljice. Malo je sodobnih

književnikov, celo v tako imenovani »veliki« literaturi, ki bi v svojih stvaritvah v tolikšni meri obravnavali pesniška doživetja narave, zlasti planin, ta svet pa je povezan z doživljanjem ljudi in vključen v vsakdanje življenje. Skratka — Hromadžičeve pravljice so svojevrstno doživetje, k temu pa pripomore tudi stilistična faktura, ustrežna psihologiji mladih, ki imajo radi dinamične, zanosne stavke, pogosto menjavanje dogodkov, dialog in besedišče, kakršna tudi sami uporabljajo. Avtor izmenično ponavlja glagole in ob istem povedku različne objekte: pravili su lukove i strijele, pravili puške i zove, pravili kose drvene; trebalo se oprostiti, trebalo je ostaviti tu dolinu, znali su priču s vrha te planine, znali ono što su čuli, posmatrao sam prirodu, posmatrao život, vidio sam ih lude od mržnje, vidio sam njene majke, vidio sam jih sretne, vidio sam jih tužne — ... Tako niansiranje pomena besede daje osebnost razsežnost pisateljevega stila, ki upoštevajoč pripovedno-tradicionalne značilnosti, doseže najvišjo vrednost prav v poetičnem opisu in doživljanju narave.

Življenje ni pravljica, zato pisatelj osebe v svojih stvaritvah, medtem ko se veselo igrajo in uživajo lepoto, ne nadoma zdrami iz sanjarjenja, da bi jim povedal to ali ono, kar se je zgo-

dilo včeraj, da bi jih še bolj navezal na svojo vizijo, ko jim prikazuje podobno sveta.

Hromadžičeve literarne stvaritve, ki temelje na elementih fantazije in realnosti, so pretežno pravljice in poezije. Različni načini izražanja se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo. Hromadžić je pesnik za otroke in hkrati pesnik otroštva. Zato je njegovo delo bogato in razvejano, in če že moramo avtorja opredeliti, bi rekli, da je najbolj izrazit kot pesnik narave in pripovednik zanimivih, tudi za otroke ustreznih vsebin.

Čeprav o Hromadžičevem literarnem opusu — kakor tudi o delu nekaterih drugih mladinskih književnikov — ni temeljitejših študij in obravnav, se je o njegovih petih romanih, zgodbah in pravljicah vendarle precej pisalo. Kritika je že zdavnaj sprejela Hromadžića kot pisatelja pravljic ter pravljličnih, pesniških zgodb, iz katerih veje pristno vzdušje avtorjevih domačih krajev.

Po obsegu ne ravno velika Hromadžičeva bera se je uspešno uvrstila v sodobno književnost za otroke, s Čopičevimi pravljličnimi zgodbami predstavlja svojevrstne literarne stvaritve, v katerih otroci spoznavajo svoj svet in okolje, ki jih obdaja.

Muris Idrizović
(Prevedla Gema Hafner)